

חוברת

אוצר מדרשים

פרשת וירא

אנשי סדום

מנהגיהם ודינם

לע"ג רבי שלמה זלמן ב"ר יוסף אריה זצ"ל

עונג שבת אמיתי

להתעורר בעוד מועד

"אמר רבי ירמיה בן אלעזר עיקר שלוותה של סדום לא היתה אלא חמשים ושתים שנה, ומהם עשרים וחמש שנה היה הקדוש ברוך הוא מרעיש עליהם הרים ומביא עליהם זוועות [רעידות אדמה] כדי שיעשו תשובה, ולא עשו, הדא הוא דכתיב (איוב ט, ה): המעתיק הרים ולא ידעו, ובסוף (שם): אשר הפכם באפו". [מדרש רבה] - כוונתו ללמד שיש להתעורר מהזוועות לפני בא הפורענות.

עושרם

"ת"ר אנשי סדום לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה ... אמרו וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם ועפרות זהב לו למה לנו עוברי דרכים שאין באים אלינו אלא לחסרנו [ממוננו] בואו ונשכח תורת רגל מארצנו" [נגרום שלא יבואו לכאן עוברי דרכים].

סיפורי סדום

חיסול לעשיר

בסדום היו תוכניות ורעיונות להשיג את כל מאווייהם באלגנטיות, מבלתי שיפתח תיק פלילי אישי נגד אף אחד, ואף מבלי שאף לא אחד יתקבל בציבור כרוצח וכדלהלן:

עשיר שבא לסדום עם כסף, זכה לקבלת פנים מיוחדת... הוא התכבד לשבת ולשוחח בנחת. אחרי קיר יפה, קיר ללא טיח, קיר ממולכד שנבנה במיוחד למטרות אלו. באמצע השיחה הניחוהו לנפשו למעט זמן, הלכו כמה גיבורים מפוטמים וכבדים מאנשי סדום שהרי היתה ארץ מלאה ומשופעת ללא גבול, נעמדו מאחורי הקיר, ופתאום, הופס! מוטטו עליו את הקיר למוות, "ובאין ונוטלין ממנו את ממונו".

גניבה משותפת – כוחם של ציבור

אדם שהכין שורת לבנים להתייבש עברו אנשי סדום וכל אחד נטל אחד – עד שנגמרו הלבנים מבלי שהיתה לו אפשרות לתבוע אף אחד.

מי שפיזר שום או בצל ליבוש בשמש כל אחד נטל אחד. *

סעודה

בסדום היתה שיטה מיוחדת להרתיע את בני העיר שלא יזמינו אורחים לשמחות. שהרי אם יבואו אורחים כל לילה לשמחה אחרת לא יהיה לדבר סוף! בכדי לבטח שאף אחד לא יזמין אורחים חוקקו חוק שהמזמין אורח יטלו את גלימותיו, וישאירוהו בבושה לפני כל - אלא שמרוב חומר העונש ומהירות ביצועו לא שמו לב שהוא משמש נגדם עצמם.

אליעזר עבד אברהם הגיע לסדום, ושמע שיש שמחה. נכנס והתיישב, בקצה השולחן.

שאל אותו האחרון בשורה: מי הזמין אותך? השיב לו אליעזר אתה בעצמך!!! האדם נבהל ואמר מה אני? אמר לו אליעזר כן, ואני גם אומר לכולם שאתה הזמנת אותי!

האיש שהכיר את בני עירו, וידע שאינם חשודים ללמד זכות, או לחקור עלילה, נחרד עד עמקי נשמתו, וברח על נפשו מן האולם.

התקרב אליעזר במקום אחד ונצמד להבא, אותו בעל תאוה בעל בשר שהיה שקוע ראשו ורובו באכילה שם לב לפתע לאורח ושאל מי הזמין אותך, כששצף רוק עולה בשפתיו והתכוונן להתנפל על אחד מבני עירו ולזכות ביושר בשללו.

השיב אליעזר "אתה"!!!!!!", הוא נחרד, החיוך ירד לו מהפנים, "מה אתה אומר אני הזמנתי אותך?" ענה אליעזר "אני אומר לכולם שאתה הזמנת אותי". לפתע החל לתפוס מה עומד להיות כאן בעוד שבריר שניה, וכהרף עין נס על נפשו.

אליעזר התקרב אל הבא בתור, שיכור למחצה, ראשו התנדנד בערפול, אבל לא שיכור מדי מלהיות דרוך להתנפל על קרבן מזדמן, אולם כששמע את העלילה הנרקמת נגדו, ידע שכולם יאמינו לעלילה שקרית זו. כהרף עין ננער מיינו ונמלט

* גם בזמנינו אנו לפעמים אנשים מחוסר מחשבה מגיעים לדברים מעין אלו, כלומר, גרימת נזק או השתתפות בגניבה, ואפילו סתם עוול כלפי הזולת, כשכל אחד מהציבור אינו בר תביעה. לדוגמא כשמוכר מעוניין לסגור את החנות ונדחפים עוד אחד ועוד אחד.... וכן כשמתעכבים בעת הסגירה ובהסכם בלתי כתוב סומכים אחד על השני, זהו עוול קבוצתי. ודוגמא נוספת: לחישות ודיבורים בשיעורים והרצאות, פעמים רבות הדבר מביא לפיטורין של בעלי משרות, כשבעצם חלקו של כל אחד בתוך הרבים אינו ממשי, ובקושי סליחה חושבים לבקש. והדוגמא המצויה היא בדיבורי לשון הרע ורכילות, שבדיבור של אחד הנזק כמעט אינו מתבטא במאומה, אבל אחר כמה ימים, האדם שדיברו עליו מתבייש אפילו לפתוח את דלת ביתו.

מסוחרר על נפשו. [יש מקום לאריכות בתיאור...] כך היה אף עם הסועד הבא, ואף עם בעלי השמחה עצמם: המחותרנים השושבינים החתן והכלה – עיר של אכזרים, עיר שלימה של "איש את רעהו חיים בלעו", כולם פוחדים מכולם. עד שחיש מהר נשאר לבדו באולם ואכל מכל מה שרצה.²

צדקה - מתן בגלוי למראית עין בלבד

כשהיה מזדמן לשם עני כל אחד היה נותן לו מטבע יקרה הנקראת דינר ששמו כתוב עליה, שמח העני על נדיבותם, [יש מקום לאריכות בתיאור...] וחשב טעיתי בהערכתני, הנה יש חיים בסדום, הם נותנים צדקה בשמחה ובסבר פנים מחייכות.... כשנגמר היום רצה לסור לקנות לחם, אבל אף אחד לא מכר לו, בסדום מוכרים מזון למקומיים בלבד, הסתובב והתחנן יש לכם בשפע תנו לי פרוסת לחם יבשה, אך כאילו במקרה אף לא אחד נתן לו פירור. הפחים היו נעולים בבתיים לא זרקו אוכל ראוי לאכילה החוצה. הוא העלה את המחיר והציע את כל הכסף שאסף בעד פירור להחיות את נפשו, עד שהיה גווע ברעב. לזה חיכו, מיד רצו כולם לקחת בחזרה את המטבע אותה הפקידו אצלו. [למראית עין היה חשוב להם לשמור על תדמית של אנשים הגונים, ההתעללות נעשתה באלגנטיות. מזכיר את הרוצחים השפלים במלחמת העולם.]

העני

היה עני שלמרבה הפלא שרד בסדום, הוא החזיק מעמד יום אחר יום, אמנם לא היה נראה כזה שבע אבל חי, המתינו תושבי סדום למותו, והנה קיצו לא קרב, פלא אדם חי ללא אוכל. כנראה ארגנו אסיפה מיוחדת, בשביל להתפטר מהאורח הלא מקומי.

החליטו שיעשו משמרות לראות מהיכן מגיע לו אוכל. אנשי סדום הכינו מערב עם תצפיות מה לא עושים למען הצדק? לפתע הבחין אחד הצופים בפתרון התעלומה, ברוב חמת זעם יצא ממחבואו בשאגה: רשעית בעצם צדיקה אכזרית – רחמנית את עוברת על החוק.... היתה זו פלטית בתו של לוט, שכנראה היתה לה השפעה מבית אברהם, בת זו הלכה לשאוב מים מהבאר, בכדה

ב. מדוע סיפרו לנו חז"ל את חכמתו של אליעזר? ויתכן לומר שחז"ל כיוונו, ללמוד ממנו שגם אם אדם נקלע לעיר כסדום של רוצחים ורשעים, להתחכם נגדם. – וכן כל החיים חייבים לדעת להתחכם נגד מי שצריך להתחכם, ולא ליפול ברשתו.

החביאה לחם, ובתנוחה זריזה זרקה את הלחם על יד העני, וכך היה לו מה לאכול. תפסו את הבוגדת. העלוה לגג במקום שדבורים מצויים מרחו את גופה בדבש והדבורים עקצו אותה עד שיצאה נשמתה. איני מבין כיצד לוט אביה מסוגל היה סומא ונותר דבוק ושקוע במקום הרע הזה? אבל כעין זה יש תמיהות על עוד אנשים בעולם...

דינה של נערה

אמר רבי לוי [אמר ה] אפילו אני מבקש לשתק, דינה של ריבה אינו מניח אותי לשתק.

מעשה בשתי נערות שירדו לשתות ולמלאות מים, אמרה אחת לחברתה למה פניך חולניות, אמרה לה כלו מזונותיה וכבר היא נטויה למות, מה עשתה מלאה את הכד קמח והחליפו נטלה זו מה שביד זו, וכיון שהרגישו בה נטלוה ושרפו אותה, אמר הקדוש ברוך הוא אפלו אני מבקש לשתק [למחול לאנשי סדום], דינה של נערה אינו מניח אותי לשתק, הדא הוא דכתיב: הכצעקתה, הכצעקתם אינו אומר אלא הכצעקתה, ואיזו, זו דינה של נערה. [מדרש רבה]

מחטרות

בימים עברו לא היו בנקים, כל בעל ממון היה שומר את אוצרו בבית, והיו מחביאים את האוצר תחוב עמוק בתוך הקיר או עמוק בתוך האדמה. תפקידם של הגנבים היה להצליח לגלות את מקום המסתור, והדבר לא היה פשוט תוך כדי שישנים בבית.

בסדום היתה שיטה מיוחדת של אימון אישי מצד הקרבן. אנשי סדום הרשעים היו באים אל בעלי הממון ואומרים: "ידידי יש לי שמן אפרסמון, [שמן יקר מאד בעל ריח חזק וחרוף שנוסף למרחקים] אני פוחד לשמור אותו אצלי בבית, אתה יודע, בזמנינו כבר אי אפשר לדעת על אף אחד, אבל עליך ידידי אני סומך, אה, טוב שנשארו אנשים כמותך. אבל מה, שמע ידידי, את השמן הזה אני צריך שתחביא טוב טוב עמוק עמוק, תשמור עליו כמו האוצר שלך. בעצם, בכדי שנהיה בטוחים שלא יגנב, אולי כדאי שאני אהיה רגוע שתשים את זה באוצר שלך. אני סומך עליך חברי הנאמן, אני אפילו לא מתעניין היכן תניחנו ובזאת נישאר ידידים לנצח. אני

רק אומר לך דע כי אם תרצה תמיד תוכל להפקיד אצלי מה שתרצה, כמובן יש לך מספיק דעת ואמון שלא לספר לאף אחד שהפקדתי אצלך דבר וחצי דבר." החבר נחרד, "אצלך לא אפקיד אפילו אבק מהנעליים, אבל באמת לשמור למה לא? אתה סומך עלי ולא אני סומך עליך, תודה על האמון זה ממש מחמם את הלב."

החבר התמים נפל בפיתיון ולא חשד בכלום, באותו לילה היה ביקור בחצרו, החבר הטוב המפקיד מסתובב ומריח, מסתובב ומריח, בעל הבית הנאמן והרחמן שם את השמן יחד עם כל אוצרותיו כמו שהתבקש, וישן לו רגוע במיטתו ובינתיים נערך חיפוש בזק. למחרת כשקם עוד לפני נטילת ידיים יוצא כמדי בוקר לסקור את אוצרו האהוב.

לתדהמתו מוצא חור ריק פעור לרווחה. החבר הטוב מאתמול יהיה רחמן אם לא ידרוש תשלום על השמן ה"גנוב" שהוא בעצמו הפקיד וגנב.

הגמרא מספרת, כי התנא רבי יוסי סיפר את זה בשיעור בעיר ציפורי. כנראה היו בשיעור אנשים לא ישרים, שניגשו מיד לישם את הרעיון! באותו לילה חתרו שלוש מאות מחתרות בציפורי! באו הנגזלים לרבי יוסי בטענה; "לימדת אורחות סדום, נתת דרך לגנבים". אמר להם רבי יוסי: "אני ידעתי שבאים גנבים לשיעור"???

והגמרא אומרת שבאמת הוא לא חטא, וראיה לכך שנודעה לעין כל, שכשנפטר שפעו כל המרזבים של הגגות של ציפורי דם רב, לכבודו של רבי יוסי הצדיק.

דיני סדום

תורנות רועי השוורים

אחד מהתפקידים הקשים בעבר היה לקחת שוורים למרעה, ובסדום, שהיו גנבים, זה היה כנראה תפקיד קשה במיוחד. ההיגיון מחייב שכל אחד יתנדב ימים לפי כמספר שווריו, ומי שאין לו שור כלל פטור ממס זה שהרי אינו נהנה ממנו. אולם ההיגיון בסדום היה מפולפל עד מאוד. שם מצאו הגיון שמי שיש לו שור אחד ירעה יום אחד ומי שאין לו כלל ירעה יומיים: היה שם יתום בן אלמנה שהכריחו אותו לרעות את השוורים, כל ויכוחיו לא עזרו לו, הלך אותו יתום והרג את כל השוורים, כעת מתוקף תפקידו כרועה היה אחראי

על החלוקה, ואמר: "מי שיש לו שור אחד יקח עור של שור אחד ומי שאין לו שור יקח שתי עורות".

שאלוהו: "היכן ההיגיון? צדק אנו דורשים!" הסביר להם: ההגיון פשוט מאד, כמו במרעה, שמי שאין לו צריך לרעות פי שתיים מאותו שאין לו - כן בחלוקה מקבל פי שנים.

דייני סדום

ארבע דיינים היו בסדום שמותם היו: **הראשון: שקראי** –

שקרן!!!

השני כבר היה מפולפל יותר: **שקרוראי - שקרן פלוס!!!**

השלישי: **זייפי - זייפן!!!**

והרביעי: **מצלי דינא - מטה דין!!!**

לא התבאר מי כינה אותם כן, האם זה היה הכינוי הרשמי או כינוי שהתכנו על ידי בני העיר.

נשאלת השאלה מדוע היו צריכים בסדום בית דין? אך כשרואים את פסקיהם התשובה מובנת, בלי בית דין לא היו יכולים כל כך להתנכל לזולת.

הבה נעלעל בפסקי דיניהם:

אוזן החמור: מי שחתך אוזן לחמור של חברו אמרו לו שחייב להביא לו את החמור עד שתצמח לו אוזן חדשה.

פציעות וחבלות: מי שפצע את חברו ישלם לו על הקזת דם.

הגשר על הנהר

מוחם האכזר הגה חוק, שהעובר בנהר בעצם מקפח את פרנסתו של המוכס בגשר ויכול להביאו לחרפת רעב ועליו לשלם קנס על מעשהו החמור, ובפרט שיתכן שעוד הרבה יעברו אחריו בנהר.

יתכן שסברו שיש בזה שתי עוולות, גם שלא עבר בגשר וגם שכן עבר במקום הלא מיועד, ולכן ישלם פי שנים וכך קבעו העובר בגשר ישלם ארבע זוז, והעובר בנהר ישלם שמונה זוז.

מספרת הגמרא שכובס אחד נקלע לסדום, הגיע למעבר וראה שהם יקרנים מאוד, נכנס למים ועבר את הנהר, כשהגיע לצד השני באו לתבוע ממנו תשלום והודיעו לו שיש חוק שמי שעובר במים צריך לשלם פי שנים, סירב הכובס, דיברו איתו "בסדומית" בתגובה קיבל בראש אבן ענקית שפצעה אותו, עד שדם רב ניגר מראשו הדואב.

בחמת זעם תפס את הפוגע וסר עמו לבית דין, מה שהתפלא על המשמעת לבית הדין, שהתוקף אינו מנסה להשתמט מללכת לבית דין. בבית דין סיפר דברים כהוויתן, הדין האמין לדבריו, מה גם שהתוקף אישר את התביעה. השופט פסק שעל הפצוע לשלם שמונה על דמי המעבר, ועוד תשלום על הקזת דם. הפלא ופלא!!

אליעזר עבד אברהם סיפור זה עבר בנהר ולא שילם! פצעו אותו! הלך לדיין והתחייב לשלם על הקזת דם! אליעזר ידע מה לעשות עמם, הוא הרים בלוק וזרק לדיין בראשו. שאל אותו הדיין אליעזר מה קרה אתה לא מרוצה מהדין, למה באלימות? לא מתאים חילול ד. ענה אליעזר זו לא אלימות זה פשוט תשלום, אתה הרי עכשיו חייב לי שהוצאתי לך דם, ואני חייב לו, תשלם לו אתה ואני מסתלק.

הכנסת אורחים: מיטות סדום

בסדום לא יכלו להסכים שאורח ישכב על מטה ורגליו יגלשו לחוץ זה לא לכבודו של אורח. אלא שלא התאימו את המיטה לאדם אלא את האדם למטה. כשהגיע אורח סתם, לא כזה עשיר שמפילים עליו גדר, או עני שנותנים לו מטבעות, אלא אורח סתם. הכניסו אותו לחדר הכנסת אורחים ובחרו לו מיטה, ובדווקא מיטה שלא התאימה לו:

לאדם ארוך מיטה קצרה ולאדם קצר מיטה ארוכה. לאחר מכן באו אליו אותם רשעים, ואמרו לו אנו רק רוצים שתרגיש יותר נח, זה לא יפה שככה הרגלים שלך מחוץ למיטה.

המסכן רוצה לקפל את רגליו, אבל בסדום לא נותנים לאורח רם מעלה לישון ברגלים מקומטות. טוב אני אקפל אותם. לא, לא מסודר ככה לישון עם רגלים

מקומטות. הוא רואה את המסור ומתחיל לתפוס מה שקורה ורוצה לברוח אבל בסדום לא קמים מהמיטה בלילה, וכך ברוב טוב לב חתכו לו את הרגלים לפי מידה.

הגיע אדם נמוך וביקש לישון במטה קצרה הסבירו לו שהיא תפוסה והשכיבו אותו על מיטה גדולה, בלילה באו אליו לטיפול ואמרו לו שזה לא נח ומכובד שאתה שוכב כמו תינוק שלא מתאים למטה, והיו מותחים אותו עד שהוציאו לו את האיברים.

אליעזר עבד אברהם הגיע והנה הוא רואה חתיכות רגלים תחת המיטות... הוא מבין שנפל למאורת שודדים נחמדים... והם לא ויתרו לו, אמר להם אליעזר מה אעשה שמיום שמתה אמו הוא מאוד עצוב וישן על הארץ בלבד! כך ניצל ממיתה אכזרית.^א

הצלת לוט

המלאכים בסדום

המלאכים הלכו לסדום בכדי להציל את לוט, והשי"ת העמיד את לוט בנסיון לראות האם הוא עדיין מכניס אורחים או לא, ואכן לוט עמד בנסיון! להתגוננות מול בני העיר, הכניס לוט את המלאכים מכניסה צדדית, באופן שבני העיר לא יבחינו שהוא הכניס אורח זר. דבר נוסף עשה לוט, הוא אמר שישנו בלי לרחוץ את רגליהם בכדי שיוכל לומר לאנשי העיר שרק כעת הגיעו. אולם הבעיה היתה שהיו ילדים קטנים שראו כשהם נכנסו, והם הלכו ופרסמו לכל העיר.

^א זהו סמל האכזריות והצביעות אולם אל נחשוב שהגוים והסורים אחריהם השתנו, הם ממשיכים באותה שיטה רק מעט יותר באלגנטיות. [תולשים ילדים בברוטליות מחיק הוריהם, בכדי להבטיח את בטחונם וטובתם, אם יש משפחה במצוקה כלכלית, במקום לסייע בסכום זעיר יחסית לדאוג לרווחתם בתוך הבית, מוציאים חוות דעת שהבית סובל ממצוקה כלכלית ויש לפזר את כל הילדים לאומנה, דבר שעלותו פי 10! כמובן שיש מקרים שנדרשים לסייע בצעדים קשים. אבל יש מקרים רבים שבכדי לסמן לעצמו בתיק הצלתי משפחה הובלתים לחוף מבטחים מהסכנה המרחפת ממררים את חיי כולם לכל החיים. וכבר התריע על כך שלוחא דרבנן הרב אברהם רביץ ז"ל. [כיום אחר שהמציאות טפחה על פניהם כאלף עדים גישתם השתנתה מעט]. לפעמים בעצתם מרוב דאגה לשלום האשה עושים לה את הגרוע מכל עפ"י הגמרא [טב למיתב טן דן].

באותו יום לוט התמנה להיות שופט בסדום, כנראה שהם הבינו שלוט ראוי להיות שופט עליהם כי הוא רשע כמותם. אבל כשראו שהכניס אורחים, ערכו מפגן על יד ביתו, זו לא היתה הפגנה, בסדום סגרו עניינים בידים לא היה צריך הפגנות. זו היתה התקפה במטרה ברורה לגרוע מכל, הם התכוונו לפרוץ את הבית ולעשות כרצונם באורחים ובבני הבית. כל העיר באו אפילו מהקצה השני הגיעו, [משמע מכך שגם חתניו באו למחות בו, ולגבי נשים איני יודע] כולם הגיעו: זקנים על כסא גלגלים, חולים, פועלים שהיו עייפים מהעבודה, תינוקות קטנים כולם היו שם, הם צעקו על לוט: "צדיק חצוף – מה הנך עושה מצוות – פה זה סדום" תן לנו את האורחים המיוחזים שנתעלל בהם כרצוננו. [בסדום לא היו מעצורים לשום תאוה בעולם].

לוט יצא להרגיע אותם, ברוב סכלותו הסכים לתת להם את בנותיו על מנת להגן על האורחים.⁷

והאנשים בחוץ אמרו, עכשיו נעשה לך יותר צרות מלהם כיון שלא שמע להם ניגשו לפרוץ את הבית. בנס בלבד המלאכים הצילו את לוט על ידי שהיכו את כולם בעיוורון. והנה למרבה הפלא הגם שראו אנשי סדום שנפלו בעוורון, ולוחמים בהם ממרום, עדיין המשיכו לגשש למצוא את הדלת!!! אך הנס היה שלא יכלו למצוא את הדלת עד שהתייאשו מלמוצאה, ובלית ברירה שבו לביתם.

לוט ובניו

לוט הלך לשכנע את ארבעת חתניו, השנים שכבר שבנותיו כבר נישאו להם, כלומר שעברו לגור בבית החתן, ואת השנים שעדיין לא נישאו שימלטו מן העיר. סופו של לוט המסכן היה שהם לא שמעו לו ועשו ממנו צחוק, ואפילו בנותיו לא שמעו לאביהן - חינוך למידות טובות ויראת שמים צריך להתחיל מהתחלה ולא מהרגע האחרון כי אז כבר לא מאמינים.

⁷ הערה גדולה רואים מכאן, שאדם שאינו מכלכל את דרכיו על פי התורה, אלא עושה לפי מה שמבין יכול להגיע לדברים משונים, בדרך לעשיית המצוות שבחר לו, עלול לעבור על חטאים גדולים מאוד, בלי לשים לב. כי הקו המנחה אצלו הוא האידיאל מקודש, ולא רצון השי"ת לכן אינו יודע היכן הגבול. וישנם דוגמאות למכביר.

"וידבר אל חתניו לוקחי בנותיו, ויהי כמצחק בעיני חתניו" הסטייפלר בהקדמת הספר חיי עולם עורר על כך שהרשעים לוקחים את כל האזהרות החמורות ביותר על העתיד הקרוב כמו צחוק וסופם הגיע מהר מאוד. וכך יהיה גם בגאולה העתידה כשם שנאמר "היינו כחולמים".^ה

^ה תיאור תואם לזמנינו לבוגרים בלבד: ננסה לתאר את תגובתם "כמצחק": נסחפת, אתה לוקח קשה תשחרר מתח מה עובר עליך מה נתפסת לזה אל תקח כל דבר ללב, מה אתה מאמין לטיפוסים האלו למה שמכרו לך שעוד מעט הכל יתהפך, מה עוד הם סיפרו לך? משהו נדלק בך מהעבר עם אברהם, באמת קשה לפעמים לחשוב מדי, - קח כדור שינה לך לישון כמה שיותר מהר ותפתור את הבעיה".

החתן הבוגר מצטרף: "מה התלהבת? לא רק שהתרגשת והכנסת אורחים, ועשית לנו ביזיונות, הנך עוד מאמין שהם מלאכים ויהפכו את העיר, אתה אדם לא יציב ולא אמין צריך להתרגל לזרום עם כולם ולא כל פעם להפיל עלינו כאלו תיקים. בדיוק היום שקיבלת תפקיד של שופט בסדום, נפלת בדבר הראשון והחלטת לברוח? במטותא, לך לישון והכל יעבור, ונבא לבקר אצלך מחר בערב, ונראה מה יהיו חלומותם".

החתן השני מצטרף: באמת חבל עליך, אל תהיה אכזרי ותריץ את אמא עכשיו בקור, לכל אחד לפעמים משהו מתהפך בפנים תחושה שעוד מעט יגיע הסוף, ומה יהיה איתי וכל זה, [בפרט בזמן הקולות והזוועות שה הביא עליהם] אבל זה דברים שמשתחררים מהם, מסיחים דעת, יוצאים לבילוי עד שזה עובר מהראש וזהו. אם זה לא עוזר אפשר ללכת לסופשבוע במלון וזה נדחק מהמוח.

לוט התחנן: אבל הפעם זה האמת וזה הסוף תעוררו, קיבלתם קריאה משמים, כמו נח בימי המבול, שמעו לי עזבו הכל והימלטו עמי, הנה נח נמלט עם משפחתו בואו ונמלט כל המשפחה. חתניו הרגיעו אותו: נקבע אסיפה לעוד שבועיים ונדבר על הכל נדון בישוב דעת, פרי הפזיזות החרטה תסמוך עלי, אני לוקח על עצמי, שום דבר לא דחוף, העולם היה והעולם ימשיך להתקיים. 52 שנה העיר קיימת מתוכם 25 שנה עם קולות זוועות, והכל נשאר אל תתרגש, [ובנמשל על זמנינו אנו: 5777 עדיין לא הגיעה עת הגאולה, מדוע לשפר את המעשים, יש עיסוקים מעניינים יותר בחיי היום יום...]

לוט התחיל לקלוט מאוחר מדי שמשפחתו אינם מושפעים מסדום אלא סדומניקים בעצמם, כשעבר לכאן הביא אותם בבחירה, אבל להוציא אותם אי אפשר הם אזרחים נאמנים, וחלק מהנוף המקומי. אדם שחי בתוך עוול נהיה בעצמו עוול. [מי שמסתכל בסמרטפון זה לא שהוא רק מסתכל על רוע אלא הוא בעצמו כולו נהפך לרע, כל מציאותו נעשית חלק מהרוע, עד שכל מהותו רע, ולביפך מי שעוסק בתורה ובמעשים טובים אינו ק מושפע מהטוב אלא הוא עצמו הופך לטוב בכל מהותו, ולכן התורה היא התרופה הגדולה נגד הייצר הרע וחבלי משיח].

ביתו הדעתנית שעל כל הוראה בסיסית מגדולי הדור יש לה ארסנל של תגובות מגוון ובלתי נדלה, נפנתה אליו לדיון, אבל במקום עליה אלא עליו: "אבא למה אתה כזה מרדן וסרבן, למה אתה לא מציית, אתה לא שומע מה שאומרים לך, איזה חילול ה' היה עם האורחים, ממש אני לא מסכימה עם זה, לא מתאים לי, ועם אחותי פלטיית איזו טיפשה, היא שילמה בחייה על השגיאה שעשתה, איזה חילול ה' היא עשתה, למה לא לזרום עם כולם. אברהם ושרה בדרכם שלהם, וסדום בדרכם שלהם מי יודע את מי ה יותר אוהב, למה אתם חושבים שאתם יותר טובים מכולם. ומה נראה לך שהשכנים האלו ואלו ואלו כולם ימותו, תפסיק עם זה כבר, אסור אפילו לדבר ככה, חילול ה'".

אולי יש שם עשרה, שיטת רש"י שאאע"ה ביקש על ארבע כרכים וכו עד שניסה להציל לכל הפחות כרך אחד, ושיטת הרמב"ן שאאע"ה ביקש להציל את כל חמשת הכרכים בעבור, חמשים... ואפילו עשרה. אלא שלא היו עשרה צדיקים בסדום. מי היו אלו שהיה מתבקש שיהיו צדיקים ויצילו את סדום? כנראה משפחתו של לוט שמנתה את לוט וארבעת חתניו ונשותיהם, כשם שבמבול הצדיקים היו נח ומשפחתו וכלותיו, והם היו בדיוק עשרה, ויכלו להציל את כל העיר. אילו לא היה כמצחק בעיני חתניו, אכן כל הפיכת העיר היתה באמת מתכפרת וכצחוק באמת והיו כולם נשארם בעיר. אבל משעשו צחוק, העיר נהפכה באמת. – ובמבט הפוך מי יודע כמה וכמה גזירות מתכפרים בזכות הצדיקים שאיננו יודעים עליהם כלל.

התשחית בחמשה את כל העיר. וקשה התשחית בחמשה? הרי אותם חמשה שכמעט זכו הרי הם הטובים ביותר מבין הרשעים שלא זכו להיחשב צדיקים ולהציל את העיר, ואם כן העיר אינה מושחתת בגללם, אלא בגלל כל הרשעים

חתניו הצעירים המאורסים משיבים לעומתו: "היכן אתה חי??? תתעדכן, העולם היום עובד בקו צעיר. גם אם האדם לא נוצר מקוף, אבל הקוף נוצר מבן אדם, היום בכל נושא במקום לחשוב עושים כמו קופים אחרי כולם הכלל המנחה תראה מה כולם עושים גם אתה ככה תתנהג, אם תחשוב בעצמך יהיה גרוע תפסיק לחשוב מדי זה לא מביא לכולם....

המלאכים הורו ללוט קום וקח את בנותיך הנמצאות, אלו כבר שקעו ואבדו בשחיתות הגדולה של סדום, זה ענין של שעה קלה עד שיהפכו לעשן....

לוט כבר על הפתח אין זמן, המלאכים בחוץ ועליו להכין מזוודות, בואו נצא כעת לפחות תחששו לדבריהם. לפחות תחששו לסיכוי של אחד מאלף ותצאו עמי הלילה. לאדם יש תחושה מה באמת היא האמת, אל תתעלמו מתחושות אמיתיות....

והם משיבים בבטחון: די מספיק לעשות בדיחות, אין סיכוי גם על אחד ממיליארד, ומילה שלי זה מילה אני אחראי... אל תעורר לנו תחושות זה מאוד מרגיז, עד 120 שנה אפשר מחזיקים מעמד עם הדחקה והתעלמות, - התעלמות מרגעי התעוררות האמורים לעצב את כל חיי האדם לנצח. ותפסיק להרוס את החיים, אחרי מאה עשרים אולי נתפנה להקשיב לרעיונות שלך, אנו אנשים רציניים ועסוקים.

[על כל זה ועוד, התכוין החיי עולם בהקדמתו כשמשווה בין המצב כיום לבין חתני לוט. נסיים בהסבר התופעה מרבי יצחק בלאזר זצ"ל: יכול הוא האדם לחשב חשבונות ולתכנן תכניות לעצמו על כל מהלך חייו למשך שבעים שנה... ואינו יכול לעיין ולחשב מה יהיה רגע אחד אחרי מותו. [המאורות הגדולים]. והוא פלא גדול שעשה ה בכדי שיהיה לאדם נסיון. וכבר אמרו: בן אדם

הולך בעולם הזה, וחושב שהוא שלו לעולם, וישאר בו לדורי דורות. זה"ג קנו א מתורגם]. לוט שב לביתו אכול כולו, אבל עד כמה קרוב הסוף לא דמיין לעצמו. אשתו גם לא תיארה שזה יגמר כל כך מהר ומלוח. העולם הוא כמו קנין חניב, הקופה לתשלום בסוף... ולכל פריט יש ברקוד, ניתן להסיר מוצרים בנקל [תשובה] אבל רק לפני שמגיעים לנקודת הסוף.

בעיר, אלא שהם הושפעו ולא הצליחו להבדל מהן. אלא מכאן מוכח שהתביעה על חורבן העיר מוטלת על אותם שיכלו להתאמץ ולהיות צדיקים, ולא על הרשעים, הצחוק שהם עשו מדבריו הביא אסון על כל האזור.

נציב מלח

אשת לוט נהפכה לנציב מלח, ומדוע דוקא מלח? אומרים חז"ל מפני שכשלוט הכניס את המלאכים ביקש ממנה מלח אמרה לו הגם את המנהג הרע הזה באת להכניס בינינו. ומדוע באמת כל כך התקמצנה על המלח? אלא שאמרה במלח אין בריאות, כל ענינו הוא להוסיף טעם במאכלים. אמרה אשתו ניחא שאוכל תתן להם אבל לשים גם מלח? בכדי שהאורחים יהנו? הרי על ידי זה הם יבאו חלילה שוב ושוב, בשום אופן לא נעשה להם טעים.

במדרש כתוב שהלכה וביקשה מלח מכל העיר ופרסמה את הדבר, נורא למתבונן במלח חטאה ונכשלה ובו עצמו נענשה. ללמדנו להיזהר מעבירה כי בה עצמה יכול חלילה להיענש.

"תכנית כלכלית" נוסח סדום

הבה נעלעל בחוקי סדום עם הנוסחה להכשירם.¹

אל נחשוב שאנשי סדום סבורים היו שהם רשעים, אלא היתה להם שיטה ותכנית כלכלית שיש לשים קץ לעניים, הם טענו שהעולם אינו יכול לפרנס עניים חולים ואורחים נודדים!!! אלא מי שעובד יחיה! ומי שטפיל אסור לעזור לו, מפני שחלילה לא יהיה סוף לדבר עד שיתכן שבשנת... אם יתגבר גל האורחים יגיע מצב של רעב בסדום! חובה למנוע את השנור והנדיבות מיד בהתחלה ומי שלא הרי הוא כשופך דמים על העיר ודינו למיתה!!!

וכמו שאכן ביצעו בפועל לפלטית בת לוט כדין רוצחת, דברים שבעולם שפוי לא יתכנו, אולם בעיר כסדום הכל הפוך הרחמן אכזר והאכזר רחמן, העשיר הוא האומלל והעני הוא הרודף.

¹ בשנים האחרונות הציבור החרדי חווה על בשרו שכל דבר ואף המופקע והאכזרי ביותר, נגד ילדים ומשפחות, ניתן להסביר במילים מצועצעות, כאילו ויש בו הגיון – ואם אין דעת הבדלה מנין! וכן סתם בהתנהלות בחיים, ישנם אנשים הנראים כמיושבים חיים בצורה בלתי הגיונית, מבלי לשים לב על דרכם. האם הם עוטפים פריקת עול ויצרים בנוסחאות.

וכן חוק הקזת הדם, הם כלל לא ראו את צד הנפגע אלא את צד הפוגע שהשליך
 אבן בחוזק ובעצם המאמץ שהשקיע אותו כעסן שווה בטרחתו למקיז דם.
 וכן בחוק של רועי הבקר הגיעו להגיון שעל העניים שאין להם שור לפרנס את
 העשירים המכובדים שעליהם להיות פנויים יותר לעסקיהם אותו יתום שהרג את
 הבהמות ולקה פי שניים הראה להם כמה עיוות והטיית דין יש בדיניהם.
 אנשי סדום עצמם כלל לא העלו בדעתם שהם רעים, ובודאי לא חטאים לה
 מאוד!!!! הם רק התנהגו באופן שיהיו בטוחים שמהם לא יגרע בלום לעולם. שלא
 ישכון בעירם עני, וחלילה מבלי לפגוע בו ישירות אלא היו נותנים לו לגווע מאליו.
 "שיתמודד" מושג של ויתור, נתינה משלי, נשיאה בעול עם אורח לא היה קיים
 אצלם.

היו להם שיטות ותיאוריות מתוחכמות במירב העדינות והנעימות, אמנם לא לכל
 אחד זה היה נעים, אבל את מי מענין זוטות מעין אלו.
 אולם עדיין צ"ב מה שנזכר שאפילו עצים לא גידלו בתחום העיר בכדי שלא ייהנו
 מהם העופות, זה לכאורה לא על חשבונם אלא סתם רשעות. ואכן אי"ז מוזכר
 בגמרא בסנהדרין, ואולי זה נכלל בשיטתם שאם הבעלי חיים יעזרו בהם, יגיעו
 מזה לסייע ולעזור גם לבני אדם ממש, עד שיגזר עליהם כליה מרוב חסד.
אנשי סדום ראו רק את עצמם, מי שדואג לעצמו ואינו דואג לזולתו נאבד, כי
 האדם אינו מנהיג את העולם אלא הבורא יתברך שמו, ויש כלל בהנהגת העולם
 של "עולם חסד יבנה".

"שלי שלי ושליך שלך זו מידה בינונית, וי"א זו מידת סדום" נשאלת השאלה מדוע
 אם נדרש מבן אדם להקדיש משלו לזולתו? והתשובה היא שאדם חייב להתרגל
 לראות את זולתו, ובכך ודאי יהיה בעל חסד ויעניק לשני, אדם שאינו מתעניין
 לראות מה יכול להיטיב לשני, הוא רואה רק את עצמו ואינו רואה את זולתו, מידה
 זו מובילה לדרגה הגרועה ביותר של אכזריות !!! "
 "כופין על מידת סדום" זו לא דרגא של לפנים משורת הדין, זו דרגא מחויבת
 להרגיש את השני כשאינן זה על חשבוננו, כי עולם חסד יבנה.

הטבה - לראות את הזולת.

אברהם היה צדיק, כל כולו היה חסד והטבה לזולת, עד שלא חשב על עצמו כלל,
 ביום הכי קשה בעולם, והכי קשה לו רץ להביא לאורחים שנראו הכי פשוטים, את

הסעודה הכי מושלמת, ביום חולי וחום לא היה מסוגל בלי להעניק ולעשות חסד, וכשהגיעו הערבים שחט שלושה שוורים בשביל לתת את לשונם לערבים, שמי יודע מה הם רגילים בדרך כלל לאכול אולי קפה וזיתים. בחז"ל כתוב שאיוב היה מכניס אורחים ואם הגיע אליו אדם שרגיל ללשונות בחרדל נתן לו, אבל אם הגיע מי שרגיל לדברים פשוטים נתן לו כהרגלו. אולם אאע"ה היה עדיף ממנו הוא נתן לאורחים מושגים, הוא כיבד את כולם בסעודה המשובחת ביותר. מפאת שכשעזר לזולתו לא ראה כלל את עצמו וממונו. מנגד היה את סדום מקור הרשע שראו רק את עצמם וממונם.

לוט וחמדת הממון

כשאברהם אבינו גלה למצרים אמר על שרה אשתו שהיא אחותו, וככזה קיבל מתנות רבות, ולוט שתק, בו בזמן שאילו היה פוצה את פיו והיה מספר את האמת שהוא האח, הוא היה מקבל את המתנות! אבל לוט באותו זמן היה צדיק ולא שת ליבו על הממון. [ובאמת הממון הגיע לאאע"ה מפני שהיתה נשואה ובחזקת בעלה ולא בחזקת אחיה, ומחזקתו נלקחה ע"י פרעה].

לבסוף נאמר ויהי ריב בין רועי מקנה אברהם לרועי מקנה לוט... היה על לוט להזהיר את רועיו שלא יהינו להמרות את פיהם של רועי מקנה אברהם, כי האמת איתו בכל דבר, אבל הממון סימא את עיניו.

כיון שכך, אמר לו אברהם הפרד נא מעלי, להפסיד נבואה מה כל זמן שהיה לוט לידו הסכמתי, אבל למריבה איני מסכים.

לוט לא הבין שכל הסייעתא דשמיא שלו היא מפני "וגם ללוט ההולך את אברהם", ופרש"י שזכה בזכות ישיבתו עם אברהם. העדיף מעט עשב למרעה על פני הקרבה לצדיק.

לוט פנה לצדדים וקיבל עינים לראות את השפע בסדום שכולה משקה, והתדרדר והעדיף להכניס את עצמו למקום כסדום בעבור המרעה. למרות הסכנה ליהדותו.

אמנם מיד כשפנה מאאע"ה התדרדר עוד יותר וכבר אמר: "אי אפשר לא באברהם ולא באלוקיו" ובזאת לוט התנתק ממקור השפע האמיתי, ודבק במקור השפע למראית עין. בשלב מסוים נוכח לוט ברשעותם של אנשי סדום יותר ויותר והדבר לא הפריע לו.

הארבעה מלכים ניצחו את אנשי סדום הרשעים ושבּו אותם, ואברהם אבינו טרח להצילו, ובניסים גלויים לעין כל, אבל לוט עדיין לא הבין היכן הוא מקום ההצלחה.

אנשי סדום גזלו ממנו את ביתו הצדקת פלטית, ורצחוהו בברבריות שאינה מתקבלת על הדעת, עד שאמר הקב"ה שאיננו יכול לשתוק על כך, אבל לוט סובל הכל הוא דבוק לממון בצורה בלתי ניתנת לניתוק.

עד שבאופן טבעי בנותיו מצאו חתנים בסדום, שהיו תואמים למנהג המקום. ואז כשהגיע הזמן שהתמלאה סאתה של סדום ונגמר דינה להיהפך, עמדה לו ללוט זכות זו שלא גילה על שרי במצרים, כלטמר שעמד בנסיון של ממון. הממון הוא סוג של יצר הרע שלפעמים מכותיב לבני האדם את כל חייהם עלי אדמות.

אבל לוט עדיין עמד בפני מבחן האם עדיין נותר לו מבית אברהם להיות מכניס אורחים תוך כדי מסירות נפש, ואכן הוא עמד בגבורה ובשטות בנסיון, את בנותיו היקרות הסכים להפקיר בעד השמירה על אורחים זרים, אילו רק היו אנשי סדום מסכימים.

לבסוף נאמר "ויתמהמה" לוט התעכב על ממון, תפסו בו המלאכים בחמלת ה עליו, הלוא כל מפתו ואובדן משפחתו, והתכונות הרעות שהושרשו לעמון ומואב שבאו מזרעו, עד שנאסרו לבא בקהל ישראל עד עולם, הכל הגיע מהימשכותו הנוראה אחר הממון.

כשלוט נמלט מסדום אמרו לו המלאכים ההרה המלט פן תספה חזור מיד לבית אברהם. אולם לוט עדיין לא למד לקח, עד כמה חשובה לאדם הקרבה לצדיק, לוט היה בעל דעה ועם עקמימותו הגה סברה מדוע לא כדאי לו רוחנית לשוב אל רבו שהיה הרבה של כל הדור, לא יאומן לכמה עקמומיות אדם יכול להגיע עם חשבונות. וסופו היה שהתדרדר כל כך עד שהיה על אברהם אבינו להמלט מהאזור מחמת הבושה בין הגוים במעשיו של לוט, הכל מפני שלא שב אל אברהם.

ולגבינו מצד אחד יש לנו את בתי המדרש, ומצד שני עומד לפנינו כתהום פעורה העולם הזה הרחוב ודעת אנשי הרחוב, ומהדהדת באוזנינו הצעקה ההרה המלט לך לבית המדרש.

חסד לאברהם

אברהם אבינו והמלאכים

וירא אליו ה באלוני ממרא. בפרשה זו דרשו חז"ל מעשה אבות סימן לבנים! כלומר שכל מה שעשה אאע"ה ביום זה הונצח לבני ישראל. נתבונן, את איזה יום בחרה התורה להנציח לדורות עולם? האם יום עם מזג אויר יפה שאאע"ה הסתובב בין מאות סועדים שמתקרבים לשכינה? לא! אלא על מה סיפרה לנו התורה, על יום שלישי למילה, שאאע"ה היה חולה וחלש בגיל 99, לא היה ספק שמוטל עליו לנוח, אדם אחר היה שוכב מאושפז בבית חולים – אולם לא אצל אברהם אבינו! דוקא את אותו יום שאאע"ה היה חולה וחלש והיה חם ולא היו מצויים אורחים מחמת החום הגדול - זה היום שהונצח לדורות עולם בתורה הקדושה וכנגד מה שעשה באותו יום זכה אברהם אבינו כסימן לבנים שיתקיים בבניו [ב"מ פ"ו].

ויתרה מכן ואל הבקר רץ אברהם מתי זכה לגלות את מערת המכפילה? כאשר לא וויתר ורדף אחרי אותו שור ולא התיאש ואמר בשביל מה לרוץ כל כך רחוק ביום חם כגיהנום אקח שור אחר [פדר"א פל"ו]. לומדים מזה לא לוותר לא להתעצל בזמן של נסיונות.

אילו היו תולים פתק על הדלת "היום הרב לא מרגיש טוב" והולך לנוח, היינו מפסידים את כל פרשת וירא!!!

דוד המלך אמר אף תורת עמדה לי ודרשו חז"ל תורה שלמדתי באף [בקושי] היא עמדה לי, דוד המלך עם כל גדלותו, העיד על עצמו, שאיזו תורה עמדה לו, התורה שלמד באף.

וכן בכל הדורות מסופר על גדולי ישראל רבים שהיו עניים מאוד ודוקא מזה התעלו.

הספר קצות החושן לא נערך תוך כדי מסירת שיעור כללי ברמקול עם מיקרופון אלחוטי לפני מאות צורבים ת"ח בבית מדרש מרווח וממוזג. כשהספר הקדוש הזה נכתב ישב רבי יהודה לייב הכהן בעל הקצוה"ח בקור נורא בביתו הקר, כסף לחימום לא היה לו, וישב ללמוד על מיטתו, עטוף בשמיכה, עמו יחד תחת השמיכה היה צריך להניח את שפורפרת הדיו, בכדי שהדיו לא יקפא, ולהזהר שהדיו לא ישפך...ומזה יצא ספר קצות החושן היום אנו נהנים מפרי עמלו. – עלינו לזכור שקניינים קונים בעמל, ויש בזמנינו רבות על מה לעמול, לא היה דור שהיה יצר הרע כל כך גדול, בזמנינו לכל קנין קטן נדרש עמל.

כל אדם מקבל מה כלים כרצונו!

א. ורחצו רגליכם רש"י מחלק בין אאע"ה שהקפיד לא להכניס ע"ז לביתו, ללוט שלא הקפיד. וצ"ע הרי לוט עשה כן על כרחו כמבואר ברש"י שם. וצ"ל שאילו היה מקפיד באמת הקב"ה היה עוזר לו שלא יכניס ע"ז לביתו.

ב. בספר על מרן הגרי"ז ח"ד מובאים עובדות מהח"ח שהיה מדבר עם איש שיחו והיה מכוון בדיוק למה שהיה צריך לשמוע. (מסופר על בחור ששכח מעריב ובדיוק כשנכנס לחפץ חיים החפץ חיים הסביר כמה חשובה תפילה בציבור!!!) ושאלו את הגרי"ז האם זה על ידי רוח הקודש? וענה שלא, אלא שכל דבר שהאדם מוסר נפשו עליו הקב"ה עוזר לו. והנה הח"ח מוסר את נפשו לעזור לבריות אז הקב"ה עוזרו שיזכה לזה וכן בכל דבר.

ג. הדברים מבהילים, שיתכן שאחד מצא את הצלחתו בחייו בכל מיני דברים נפלאים וזוכה ע"י מסיר"נ לראות סייעתא דשמיא באופן על טבעי! ובטוח שזה אות משמים שזה תפקידו בעולמו אולם יתכן שאם היה מוסר נפש ללמוד תורה היה זוכה לס"ד עצומה בלימוד התורה.

ד. בחידושי הגרי"ז על התורה מהדורה מורחבת, מסופר שהיו אצל הגר"ח שתי חסידים ושמעו שביקש מבנו לבדוק אם הרבנית חזרה הביתה, והתפלאו ושאלו שלפני כן עברו אצל אדמו"ר מסוים והוא לא היה צריך לשאול אם הרבנית חזרה אלא הרגיש ברוח הקודש האם הרב בדרגה פחותה ממנו? השיב להם: לכל אחד הקב"ה נותן ס"ד במה שחשוב לו!!!! כמה הדבר טובע מכל אחד, אדם יכול לקבל מה מה שהוא רוצה.

ה. מעשה ביהודי שבא לפני הסבא מנובהרדוק ואמר לו רבה הנה אתם מתפרנסים בלי לעבוד מכח האמונה אבל איני כמוכם אני פרנסתי מתיקון נעליים ולולי שהייתי עוסק בזה הייתי גווע ברעב. אמר הסבא משל למה הדבר דומה? לאופה ששמה שהוא אופה כי אם היה מתווך דירות היה גווע ברעב, מפני ששלושים שנה א"א לא נכנס למאפיה לבקש דירה כן הוא אילו היה מעמיד את עצמו על דרך האמונה לא היה זקוק לקבל את מזונותיו ע"י תיקון נעליים.

053-3157477